

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

METHODOLOGICAL BASES FOR FORMING THE STRATEGY OF INNOVATION AND INVESTMENT DEVELOPMENT OF THE ECONOMY OF UKRAINE

УДК 338.262

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.48-19>**Міщенко В.І.**

д.е.н., професор,
професор кафедри економіки
та менеджменту
ДВНЗ «Університет банківської справи»

Науменкова С.В.

д.е.н., професор,
професор кафедри фінансів
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Mishchenko Volodymyr

Banking University
Naumenkova Svitlana
Taras Shevchenko
National University of Kiev

У статті досліджено сучасний стан розвитку наукової та науково-технічної діяльності, розроблення й упровадження інновацій в економіку України. Визначено головні проблеми, що стримують розвиток наукової діяльності та перехід вітчизняної економіки до інноваційної моделі розвитку відповідно до вимог шостого технологічного устрою. Обґрунтовано місце, роль та завдання інноваційно-інвестиційної політики в структурі економічної політики держави. Розроблено методологічні та методичні засади щодо формування та реалізації стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку України на довгострокову перспективу задля підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки та підтримки економічної безпеки держави. Визначено вимоги, розроблено структурно-логічну схему формування та реалізації стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку України. Запропоновано систему заходів щодо стимулювання інноваційного розвитку національної економіки.

Ключові слова: економічна політика, інноваційна діяльність, інвестиції, стратегія, стратегічне управління, конкурентоспроможність, розвиток.

В статье исследовано современное состояние развития научной и научно-техни-

ческой деятельности, разработки и внедрения инноваций в экономику Украины. Определены главные проблемы, сдерживающие развитие научной деятельности и переход отечественной экономики к использованию инновационной модели развития в соответствии с требованиями шестого технологического уклада. Обоснованы место, роль и задания инновационно-инвестиционной политики в структуре экономической политики государства. Разработаны методологические и методические основы формирования и реализации стратегии инновационно-инвестиционного развития Украины на долгосрочную перспективу с целью повышения уровня конкурентоспособности национальной экономики и поддержки экономической безопасности государства. Определены требования, разработана структурно-логическая схема формирования и реализации стратегии инновационно-инвестиционного развития Украины. Предложена система мер по стимулированию инновационного развития национальной экономики.

Ключевые слова: экономическая политика, инновационная деятельность, инвестиции, стратегия, стратегическое управление, конкурентоспособность, развитие.

The article examines the current state of scientific and scientific-technical activity, as well as summarizes the practice and experience of the development and implementation of innovations in the economy of Ukraine. The main problems that hinder the development of scientific and scientific-technical activities and, accordingly, the transition of the domestic economy to the use of an innovative development model in accordance with the requirements of the sixth technological order are identified. Such problems include: an unfavorable investment climate, an insufficient level of financing, imperfection of mechanisms of state and market regulation of innovation processes, lack of a strategy for innovation and investment development of the national economy based on the implementation of the innovation model. The role and the tasks of innovation and investment policy in the structure of the general economic policy of the state are substantiated. The existence of feedback between innovative potential and the level of its use is proved, which can serve as an additional incentive for the use of innovations in the economy and social sphere on the basis of a decrease in the specific capital intensity of investments. It has been determined that in accordance with the principle of innovation synergy, based on the general use of innovation potential and innovation infrastructure, the processes of vertical and horizontal diffusion of innovations can be strengthened and the efficiency of the use of investments in innovative areas of activity can be increased. Methodological and methodological approaches to the formation and implementation of the strategy of innovation and investment development of Ukraine have been developed in order to accelerate the pace of socio-economic development, increase the level of competitiveness of the national economy and ensure economic security of the state. The requirements are defined and a structural-logical scheme for the formation and implementation of the strategy of innovation and investment development of Ukraine for the long term is developed. The features of the use of individual strategic documents related to the development and implementation of the strategy of innovation and investment development of the economy of Ukraine are characterized. A system of measures to stimulate the innovative development of the national economy is proposed.

Key words: economic policy, innovation, investment, strategy, strategic management, competitiveness, development.

Постановка проблеми. Упродовж останніх десятиліть у світовій економіці розпочався перехід від традиційних моделей економічного зростання до використання інноваційних моделей, які передбачають стимулювання науково-технічної діяльності задля впровадження нових ідей, технологій, організаційних та управлінських рішень, завдяки чому інновації стають основою соціально-економічного розвитку [1, с. 71; 2, с. 8; 3, с. 31; 4, с. 15].

Світова постіндустріальна економіка вже розвивається на основі реалізації шостого технологічного устрою, тоді як більшість галузей вітчизняної економіки ще перебуває на рівні третього-четвер-

того технологічного устрою. Через економічну та політичну кризу питанням переходу до інноваційної моделі розвитку в Україні приділяється дуже мало уваги. Можна назвати лише обмежений перелік галузей та сфер, у яких Україна може бути конкурентоспроможною на світовому ринку. Це стосується окремих напрямів розроблення нанотехнологій, біофізики, медицини, електроніки, інформатики тощо. При цьому слід мати на увазі, що за багатьма напрямками Україна може бути лише послідовником у наукових розробках, що виконуються в провідних країнах [5, с. 38; 6, с. 268; 7, с. 45; 8, с. 17].

Водночас інновації не можна реалізувати без значних фінансових ресурсів. Чим складніше завдання, тим більше ресурсів вони потребують, що обумовлює необхідність дослідження інноваційних процесів у тісному взаємозв'язку з інвестиційною діяльністю. Така ситуація потребує посилення уваги з боку держави, бізнесу та наукової спільноти до розроблення та реалізації стратегічних документів, які передбачають перехід до інноваційної моделі розвитку.

Головним напрямом організації інноваційно-інвестиційної діяльності та управління нею має бути реалізація моделі стратегічної інтеграції, використання якої ґрунтується на забезпеченні безперервності інноваційного процесу [9, с. 31; 10, с. 47; 11, с. 81].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасній вітчизняній науковій літературі питанням упровадження й використання інновацій приділяється досить багато уваги. Зокрема, варто відзначити наукові дослідження С. Буковинського [1], В. Жупанина [10], Г. Карчевої [5], В. Кузнєцова [25], С. Міщенко [24], А. Ряховської [3], Б. Соколова [27], В. Опаріна [16]. Водночас більшість дослідників зосереджує свою увагу на обґрунтуванні механізмів впровадження та використання інновацій у корпоративному секторі, а питанням методології розроблення державної стратегії інноваційно-інвестиційної діяльності приділяється недостатня увага.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз сучасного стану інноваційної діяльності в Україні та обґрунтування методологічних засад

розроблення й реалізації стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку для підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Упродовж останніх років в Україні спостерігається глибока криза в розвитку науки та впровадженні інновацій у виробництво. Так, у рейтингу Глобального індексу інновацій Світової організації інтелектуальної власності ООН за 2019 р. Україна посіла 47 місце серед 129 країн, тоді як у 2018 р. вона посідала 43 місце [12].

Проведений аналіз свідчить про те, що негативною тенденцією стало суттєве зменшення кількості працівників, зайнятих у сфері наукової та науково-технічної діяльності. Так, у 2018 р. в науковій сфері було зайнято 88 128 осіб, що менше, ніж у 2010 р., в 2,07 рази. При цьому кількість докторів наук порівняно з 2010 р. зменшилась на 41,2%, а кандидатів наук – на 59,0%.

Варто також зазначити, що у 2018 р. частка виконавців науково-дослідних робіт у загальній кількості зайнятого населення становила 0,54%, тоді як у Данії – 3,18%, у Фінляндії – 3,04%, у Великобританії – 2,29% [13].

На жаль, упродовж останніх років на фінансування інноваційної діяльності виділяються дуже малі суми. У 2018 р. цей показник склав лише 12,18 млрд. грн. Хоча в абсолютному виразі витрати на інновації збільшились у 6,92 рази, перерахунок у співставні ціни свідчить про їх фактичне зменшення порівняно з 2000 р. майже вдвічі (табл. 1).

Таблиця 1

Показники впровадження інновацій у промисловості України у 2000–2018 рр.

Рік	Частка підприємств, які використовують інновації, %	Витрати на інновації, млн. грн.	Впроваджених нових		Частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції, %
			технологій, од.	видів продукції, од.	
2000	18,0	1 760,1	1 403	15 323	9,4
2001	16,5	1 979,4	1 421	19 484	6,8
2002	18,0	3 018,3	1 142	22 847	7,8
2003	15,1	3 059,8	1 482	7 416	5,6
2004	13,7	4 534,6	1 727	3 978	5,8
2005	11,9	5 751,6	1 808	3 152	6,5
2006	11,2	6 160,0	1 145	2 408	6,7
2007	14,2	10 821,0	1 419	2 526	6,7
2008	13,0	11 994,2	1 647	2 446	5,9
2009	12,8	7 949,9	1 893	2 685	4,8
2010	13,8	8 045,5	2 043	2 408	3,8
2011	16,2	14 333,9	2 510	3 238	3,3
2012	17,4	11 480,6	2 188	3 403	3,3
2013	16,8	9 562,6	1 576	3 138	3,3
2014	16,1	7 695,9	174	3 661	2,5
2015	17,3	13 813,7	1 217	3 136	1,4
2016	18,9	23 229,5	3 489	4 139	0,4
2017	16,2	9 117,5	1 831	2 387	0,7
2018	16,4	12 180,1	2 002	3 843	0,8

Джерело: складено на основі [13]

За даними Держкомстату України відношення витрат на інноваційну діяльність до ВВП у 2018 р. становило 0,47%, тоді як у країнах ЄС цей показник у середньому був у 12 разів вищим (2,06%). Для порівняння зазначимо, що у Швеції він становив 3,4%, в Німеччині – 3,0%, у Фінляндії – 2,8%, у Франції – 2,2% [13].

На фінансування фундаментальних розробок у 2018 р. було спрямовано 22,4% коштів (переважно державних), на виконання прикладних досліджень – 21,3%, а на експериментальні розробки – 56,3%. Основними сферами вкладень були природничі, технічні, медичні та сільськогосподарські науки. У загальній структурі витрат у 2000–2018 рр. переважали власні кошти розробників і кошти замовників, а частка держави залишалась найменшою [13].

Внаслідок відносного зменшення витрат частка підприємств, які використовують інновації, у 2018 р. порівняно з 2000 р. зменшилась на 1,6 п. п., а частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції – на 8,6 п. п. (табл. 1).

Головними чинниками, які стримують розвиток наукової та науково-технічної діяльності в Україні, а також розроблення та впровадження інновацій в економіку та соціальну сферу, на наш погляд, є:

- несприятливий інвестиційний клімат;
- недосконалість вітчизняного законодавства та нормативної бази щодо впровадження інновацій та захисту прав інтелектуальної власності;
- низький рівень фінансування науки, обмеженість внутрішніх джерел і складність залучення зовнішнього фінансування;
- недосконалість механізмів державного регулювання інноваційних процесів і низький рівень розвитку наукової інфраструктури;
- недосконалість механізмів забезпечення безперервності функціонування інноваційного циклу та стимулювання інноваційної діяльності;
- відсутність реформованості системи освіти та вплив кваліфікованих кадрів з України або їх перехід на виконання замовлень зарубіжних компаній;
- відсутність стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку економіки на основі реалізації інноваційної моделі [14, с. 28; 15, с. 21; 16, с. 341].

Проведене дослідження свідчить про те, що перехід економіки України на модель інноваційного розвитку потребує близько 100–150 млрд. дол. США упродовж 10 років. При цьому не менше третини повинні складати внутрішні джерела фінансування, зокрема кошти підприємств та установ. Однак залучити такі кошти в умовах економічної та політичної нестабільності дуже складно. Необхідне суттєве підвищення темпів економічного зростання, збільшення норми накопичення та всебічна підтримка й стимулювання бізнесу [17, с. 31; 18, с. 22; 19, с. 68].

На наш погляд, ключовим чинником переходу економіки України на шлях інноваційного розвитку має бути посилення державних підходів до цієї проблеми та розроблення стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку на період до 2030 р. Така стратегія повинна ґрунтуватися на загальній економічній політиці держави та передбачати досягнення сучасних стандартів у всіх сферах діяльності суспільства.

Мета стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку повинна передбачати формування передумов, створення нових інститутів та розроблення нових механізмів задля суттєвого підвищення темпів соціально-економічного розвитку, підтримки національної безпеки та конкурентоспроможності економіки шляхом розвитку науки та ефективного впровадження технічних, технологічних, соціальних, комунікаційних, організаційних та управлінських інновацій у всіх сферах діяльності суспільства.

У зв'язку з цим слід мати на увазі, що стратегія інноваційно-інвестиційного розвитку повинна спиратися на наявний науково-технічний та виробничий потенціал з перспективою його докорінної перебудови на засадах кращої світової практики в усіх сферах наукової діяльності.

Головними засадами розроблення та реалізації стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку, на наш погляд, повинні бути системність, комплексність, послідовність, гнучкість, поєднання функціонального та інституційного підходів, відповідальність, прогнозованість, інклюзивність, збалансованість та ефективність [20, с. 14; 21, с. 92; 22, с. 17; 23, с. 11].

Стратегію інноваційно-інвестиційної діяльності слід розглядати як інструмент перспективного управління інноваційною діяльністю, тому вона повинна містити механізми, які дають змогу скеровувати інноваційні процеси відповідно до загальної стратегії соціально-економічного розвитку країни, передбачати ефективне поєднання механізмів державного та ринкового регулювання у сфері інновацій задля забезпечення високого рівня використання інноваційного потенціалу країни.

У зв'язку з цим основою стратегії має бути розроблення системи правових, інституційних та управлінських рішень, які орієнтовані на постійні зміни зовнішнього та внутрішнього середовища шляхом залучення в економіку нових знань, ресурсів, технологій та максимально повного використання інтелектуального потенціалу суспільства.

У процесі розроблення та реалізації стратегії повинні бути враховані інтереси держави, бізнесу та суспільства, а також реально відображена стратегічна інноваційна позиція України в коротко-строковій та довгостроковій перспективі.

Реалізація стратегії, на наш погляд, повинна передбачати вирішення таких головних завдань:

- збереження та розвиток наукового потенціалу країни;
- визначення пріоритетних напрямів розвитку науки й техніки;
- формування нових інституційних засад інноваційної діяльності та вдосконалення методів управління інноваційними процесами;
- розроблення методів і механізмів стимулювання інноваційної діяльності;
- чітке визначення обсягів і джерел фінансування інновацій;
- реформування системи підготовки кадрів для наукової та науково-технічної діяльності [24, с. 91; 25, с. 117; 26, с. 17; 27, с. 164; 28, с. 54].

Процес розроблення та реалізації стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку може бути здійснений шляхом виконання сукупності організаційних та управлінських процедур і дій на основі чотирьох послідовних етапів.

Перший етап полягає в чіткій характеристиці та детальному описі проблеми, формулюванні політики інноваційного розвитку, дослідженні стану науково-технічного потенціалу, інноваційних процесів, організації розроблення інноваційних програм за перспективними напрямками науки та техніки. Його головною метою є визначення стратегічних цілей інноваційного розвитку та формулювання концепції стратегії. На цьому етапі здійснюється аналітичне обґрунтування доцільності та можливості прийняття окремих рішень і обговорення варіантів їх реалізації з широким колом зацікавлених осіб.

На другому етапі відбувається формулювання політики інноваційно-інвестиційного розвитку, мети розроблення стратегії, її основних цілей, напрямів і завдань щодо подолання визначених проблем, а також визначаються індикатори для оцінювання рівня досягнення визначених цілей, після чого приймається рішення про ухвалення стратегії відповідним органом державної влади. Практика свідчить про те, що кращим варіантом було б затвердження стратегії рішенням Кабінету Міністрів України.

У стратегії обов'язково повинен бути розділ, який містить індикатори, що характеризують результативність реалізації визначених у стратегії цілей. Такими індикаторами можуть бути підвищення рівня інноваційної активності, темпів приросту ВВП, збільшення кількості інноваційних розробок, кількості підприємств, які впроваджують інновації, обсягів і частки нових продуктів і послуг у структурі реалізованої продукції, надходжень до бюджету, поширення інформаційних та комунікаційних технологій тощо.

Третій етап полягає у створенні необхідних умов для реалізації стратегії, зокрема, в ресурсному, організаційно-управлінському та інформаційному забезпеченні. Для цього розробляється план (програма) заходів щодо реалізації стратегії, в якій визначаються обсяги та послідовність вжиття заходів, терміни, форми підготовки документів, обсяги фінансування, потреба в інших ресурсах, особливості взаємодії розробників і виконавців тощо. Зазвичай план заходів розробляється у формі таблиці, в якій відображено

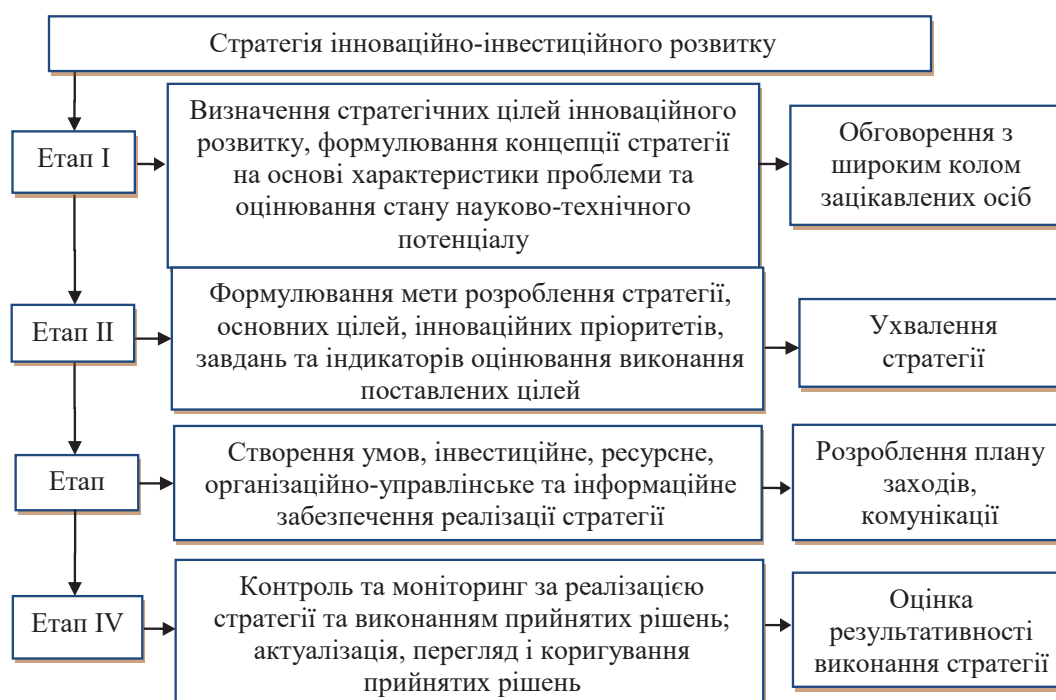

Рис. 1. Схема розроблення стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку

Джерело: розроблено авторами

Зміст окремих стратегічних документів і напрямів діяльності щодо розроблення та реалізації політики інноваційно-інвестиційного розвитку

Головний зміст документа	Концепція	Стратегія	Програма	План
Визначення напрямів дій	+	+	+	–
Розроблення планів і графіків виконання	–	–	+	+
Визначення обсягів і джерел ресурсного забезпечення	–	–	+	+
Відповідальність органів державної влади	+	+	+	–
Відповідальність виконавців	–	–	+	+

Джерело: складено авторами

зміст робіт або дій, терміни їх виконання та відповідальні виконавці.

Четвертий етап передбачає запровадження процедур контролю та моніторингу виконання прийнятих рішень. За необхідності здійснюються актуалізація та коригування прийнятих рішень. Функції моніторингу та координації дій повинен виконувати державний орган, який ухвалив стратегію. Послідовність виконання робіт та зміст основних етапів розроблення й реалізації стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку наведено на рис. 1.

На кожному етапі розроблення та реалізації стратегії складаються та ухвалюються відповідні документи, зокрема концепція, стратегія, програма, план, графік, аналітичні та доповідні записки, експертні висновки. Характеристика змісту цих документів та їх призначення наведені в табл. 2.

Усі етапи розроблення та реалізації стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку мають бути тісно пов'язані між собою, а сама стратегія повинна бути цілісною, чіткою, логічною, гнучкою та функціональною.

Відповідно до основних напрямів реалізації стратегії головними заходами стимулювання інноваційної активності повинні бути:

- формування сприятливого інноваційного, інвестиційного та бізнес-клімату;
- вдосконалення законодавчої та нормативної бази щодо підтримки інноваційної діяльності та захисту прав інтелектуальної власності;
- збільшення обсягів і зміна структури фінансування пріоритетних напрямів наукової та науково-технічної діяльності;
- формування механізму стимулювання впровадження інновацій;
- розвиток міжнародного науково-технічного співробітництва.

Найбільш перспективними для бізнесу щодо впровадження інновацій можуть бути такі галузі та сфери економіки, як енергоефективність, транспорт, інфраструктура, сільське господарство, медицина, екологія, фінансовий сектор, освіта та наука [29, с. 261; 30, с. 37].

У процесі розроблення та реалізації стратегії слід також звернути увагу на наявність зворотного зв'язку між наявним інноваційним потенціалом і рівнем його використання, адже низький

інноваційний потенціал не формує потребу його підвищення, що посилює негативні тенденції та відставання від провідних країн. Хоча інновації потребують інвестицій, може бути реалізований ефект їх заміщення інноваціями на основі зменшення питомої капіталомісткості, тобто за використання інновацій одного й того ж результату можна досягти зі значно меншими обсягами інвестицій. Відповідно до принципу інноваційної синергії, який ґрунтується на механізмах вертикальної та горизонтальної дифузії інновацій шляхом використання спільної наукової бази та інноваційної інфраструктури, підвищується ефективність використання інвестицій у впровадження інновацій.

Висновки з проведеного дослідження. Кризові ситуації в економіці України негативно вплинули на інноваційну активність більшості економічних суб'єктів України. Через політичні та соціально-економічні проблеми впровадження нововведень стримує інноваційний розвиток економіки України та її перехід до шостого технологічного укладу.

Доведена наявність зворотного зв'язку між інноваційним потенціалом і рівнем його використання, що може бути додатковим стимулом для впровадження інновацій в економіку та соціальну сферу на основі зменшення питомої капіталомісткості інвестицій. Визначено, що, відповідно до принципу інноваційної синергії, можуть бути посилені процеси дифузії інновацій та підвищена ефективність інвестицій в їх впровадження.

Використання запропонованої у статті структурно-логічної схеми розроблення та реалізації стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку сприятиме вдосконаленню процесів впровадження та використання інновацій задля прискорення темпів соціально-економічного розвитку та підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. The banking system of Ukraine towards European Integration / S.A. Bukovyns' kyj et al. Kyiv : National Bank of Ukraine. Center of Scientific, 2015. 496 p.
2. Міщенко В., Науменкова С. Сучасні проблеми капіталізації банківської системи України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2013. № 2. С. 3–11.

3. Современные подходы к управлению устойчивостью бизнеса : монография / под ред. А. Ряховской. Москва : Финансовый университет, 2012. 280 с.

4. Науменкова С., Міщенко С. Нові тенденції в монетарній політиці та діяльності центральних банків у посткризовий період. *Банківська справа*. 2011. № 5. С. 12–29.

5. Ефективність та конкурентоспроможність банківської системи України / за ред. Г. Карчевої. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. 278 с.

6. Міщенко С., Міщенко В. Поєднання функцій стратегічного розвитку та антикризового управління в діяльності центральних банків. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 2. С. 266–272.

7. Граділь А. Удосконалення управління проблемними активами банків. *Фінанси України*. 2009. № 10. С. 43–54.

8. Сенищ П. ін. Світовий досвід і перспективи розвитку електронних грошей в Україні : науково-аналітичні матеріали. Вип. 10. Київ : Центр наукових досліджень НБУ, 2008. 145 с.

9. Міщенко В., Науменкова С. Проблеми вдосконалення управління державними корпоративними правами. *Економіка України*. 2002. № 5. С. 29–36.

10. Жупанин В. Організація залучення заощаджень населення на основі випуску казначейських зобов'язань України. *Фінанси України*. 2008. № 2. С. 44–58.

11. Міщенко С. Проблеми забезпечення ліквідності банків на основі використання механізмів рефінансування. *Фінанси України*. 2009. № 7. С. 75–88.

12. Global Innovation Index 2019. URL: <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4434> (дата звернення: 03.11.2019).

13. Економічна статистика. Наука, технології та інновації. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 03.11.2019).

14. Науменкова С., Міщенко С. Особливості формування сучасної моделі фінансової системи. *Вісник Національного банку України*. 2006. № 11. С. 26–31.

15. Науменкова С. Основні тенденції розміщення грошової маси та їх вплив на формування грошово-кредитної політики. *Вісник НБУ*. 2006. № 1. С. 19–26.

16. Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку : монографія / за ред. В. Опаріна, В. Федосова. Київ : КНЕУ, 2016. 695 с.

17. Міщенко С. Економіко-статистичний аналіз факторів монетизації економіки. *Вісник НБУ*. 2012. № 1. С. 31–33.

18. Механізми забезпечення ефективності та конкурентоспроможності банківської системи та економіки України : монографія / за заг. ред. Г. Карчевої. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2019. 311 с.

19. Науменкова С., Міщенко С. Регулирование денежного обращения на основе использования методов и инструментов денежно-кредитной политики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2013. № 147. С. 66–72.

20. Гнучкий режим курсоутворення: етапи запровадження та можливі наслідки для економічного розвитку України : науково-аналітичні матеріали. Вип. 10. Київ : НБУ ЦНД, 2010. 124 с.

21. Ризики, загрози, пріоритети та наслідки реформування пенсійної системи України : аналітична доповідь. Матеріали засідання круглого столу / за ред. Я. Жаліло, О. Коваль. Київ : НІСД, 2012. С. 91–94.

22. Міщенко В., Науменкова С. Банківська система України: проблеми становлення та розвитку. *Фінанси України*. 2016. № 5. С. 7–33.

23. Санаційний банк – «бідж-банк» як механізм роботи з нежиттєздатними банками : монографія. Київ : Центр наукових досліджень Національного банку України ; УБС НБУ, 2011. 119 с.

24. Міщенко С. Удосконалення управління економічним капіталом банку з урахуванням ризику ліквідності. *Вісник університету банківської справи Національного банку України*. 2008. № 3. С. 90–93.

25. Кузнецов В. и др. Предоплаченные инструменты розничных платежей – от дорожного чека до электронных денег. Москва : Маркет, ЦИПСИР, 2008. 304 с.

26. Науменкова С., Міщенко С. Влияние устойчивости денежного обращения на экономический рост. *Известия Санкт-Петербургского государственного экономического университета*. 2013. № 3. С. 14–23.

27. Соколов Б., Міщенко С. Роль платежных систем в обеспечении устойчивого развития национальной экономики. *Проблемы современной экономики*. 2015. № 2 (54). С. 163–168.

28. Науменкова С. Обстеження збалансованості попиту та пропозиції на кредитному ринку: досвід центральних банків. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2014. № 163. С. 51–57.

29. Mishchenko V., Naumenkova S., Ivanov V., Tishchenko I. Special aspects of using hybrid financial tools for project risk management in Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*. 2018. № 15 (2). P. 257–266.

30. Сомик А., Міщенко В. Ліквідність банківської системи України: сучасний стан, чинники та напрями підвищення ефективності регулювання. *Вісник НБУ*. 2009. № 1. С. 34–41.

REFERENCES:

1. The Banking System of Ukraine: Towards European Integration / Bukovinsky S. et al. (2015). Kyiv : National Bank of Ukraine.

2. Naumenkova S., Mishchenko V. (2013) Suchasni problemy kapitalizatsiyi bankivskoyi systemy Ukrayiny [Current problems of capitalization of the banking system of Ukraine]. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*, no. 2, pp. 3–11 (in Ukrainian).

3. Sovremennyye podkhody k upravleniyu ustoychivost'yu byznesa (2012) [Modern approaches to business sustainability management]. Moscow : Financial University. 280 p. (in Russian).

4. Naumenkova S., Mishchenko S. (2011) Novi tendentsiyi v monetarniy politytsi ta diyal'nosti tsentral'nykh bankiv u postkryzovyy period [New trends in monetary policy and central bank activity in the post-crisis period]. *Banking*, no. 5, pp. 12–29. (in Ukrainian)

5. Karcheva H. et al. (2016) Efektyvnist' ta konkurentospromozhnist' bankivskoyi systemy [Efficiency and competitiveness of the banking system]. Kyiv : UBS (in Ukrainian).

6. Mishchenko S., Mishchenko V. (2016) Poyednannya funktsiy stratehichnoho rozvytku ta antykrizovoho upravlinnya v diyalnosti centralnykh bankiv [Combining the functions of strategic development and crisis management in the activities of central banks]. *Actual Problems of Economics*, no. 2, pp. 266–272 (in Ukrainian).
7. Gradil A. (2009) Udoskonalennya upravlinnya problemnymi aktyvamy bankiv. [Improvement of problem assets management of banks]. *Finance of Ukraine*, no. 10, pp. 43–54 (in Ukrainian).
8. Senyshch P. et al. (2008) Svitovyy dosvid i perspektyvy rozvytku elektronnykh hroshey v Ukrayini: Naukovo-analitychni materialy. Vyp. 10. [World experience and prospects for electronic money development in Ukraine]. Kyiv : CRS NBU. 145 p. (in Ukrainian).
9. Mishchenko V., Naumenkova S. (2002) Problemy vdoskonalennya upravlinnya derzhavnymy korporatyvnymy pravamy [Problems of improving the management of state corporate rights]. *Economics of Ukraine*, no. 5, pp. 29–36 (in Ukrainian).
10. Zhupanyn V. (2008) Orhanizatsiya zaluchennya zaoshchadzen' naselelnya na osnovi vypusku kaznacheys'kykh zobov'yazan' Ukrayiny [Organization of raising public savings based on the issue of treasury liabilities of Ukraine]. *Finance of Ukraine*, no. 2, pp. 44–58 (in Ukrainian).
11. Mishchenko S. (2009) Problemy zabezpechennya likvidnosti bankiv na osnovi vykorystannya mekhanizmiv refinansuvannya [Problems of providing bank liquidity based on the use of refinancing mechanisms]. *Finance of Ukraine*, no. 7, pp. 75–88 (in Ukrainian).
12. Global Innovation Index 2019. Available at: <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4434> (accessed: 03 November 2019).
13. Ekonomichna statystyka. Nauka, tekhnolohiyi ta innovatsiyi. [Economic statistics. Science, technology and innovation]. Available at: <http://ukrstat.gov.ua> (accessed: 03 November 2019).
14. Naumenkova S., Mishchenko S. (2006) Osoblyvosti formuvannya suchasnoi modeli finansovoi systemy [Features of formation of the modern model of the financial system]. *Bulletin NBU*, no. 11, pp. 26–31 (in Ukrainian).
15. Naumenkova S. (2006) Osnovni tendentsiyi rozmishchennya hroshovoyi masy ta yikh vplyv na formuvannya hroshovo-kredytnoyi polityky [The main tendencies of money supply and their influence on the formation of monetary policy]. *Bulletin NBU*, no. 1, pp. 19–26 (in Ukrainian).
16. Finansova infrastruktura Ukrayiny: stan, problemy ta perspektyvy rozvytku (2016) [Financial infrastructure of Ukraine: state, problems and prospects of development]. Kyiv : KNEU. 695 p. (in Ukrainian).
17. Mishchenko S. (2012) Ekonomiko-statystychnyy analiz faktoriv monetyzatsiyi ekonomiky [Economic and statistical analysis of the factors of monetization of the economy]. *Bulletin NBU*, no. 1, pp. 31–33 (in Ukrainian).
18. Mekhanizmy zabezpechennya efektyvnosti ta konkurentospromozhnosti bankivs'koyi systemy ta ekonomiky Ukrayiny [Mechanisms for Ensuring the Efficiency and Competitiveness of the Banking System and Economy of Ukraine / ed. G. Karcheva (2019). Kyiv : Banking University. 311 p. (in Ukrainian).
19. Naumenkova S., Mishchenko V. (2013) Regulyrovaniye denezhnogo obrashcheniya na osnove ispol'zovaniya metodov i instrumentov denezhno-kreditnoy politiki [Regulation of monetary circulation based on the use of methods and tools of monetary policy] *Bulletin Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*, no. 147, pp. 66–72 (in Russian).
20. Hnuchkyy rezhy m kursoutvorennya: etapy zaprovadzhennya ta mozhlyvi naslidky dlya ekonomichnoho rozvytku Ukrayiny. (2010) Vyp.15 [Flexible Course Formation: Stages of Implementation and Possible Implications for Ukraine's Economic Development]. Kyiv : National Bank of Ukraine. 124 p. (in Ukrainian).
21. Koval A. et al. Risks, threats, priorities and consequences of reforming the pension system of Ukraine. Kyiv : NISD, 2012. pp. 91–94 (in Ukrainian).
22. Mishchenko V., Naumenkova S. Bankivs'ka systema Ukrayiny: problemy stanovlennya ta rozvytku [Banking system of Ukraine: problems of formation and development]. *Finance of Ukraine*, no. 5, pp. 7–33 (in Ukrainian).
23. Sanatsiynyy bank – “bridzh-bank” yak mekhanizm roboty z nezhyttyezdatnymi bankamy. (2008) [Rehabilitation Bank – “Bridge Bank” as a mechanism for working with non-viable banks]. Kyiv : CRS NBU. 119 p. (in Ukrainian).
24. Mishchenko S. (2008) Udoskonalennya upravlinnya ekonomichnym kapitalom banku z urakhuvannyam ryzyku likvidnosti [Improvement of the bank's economic capital management with consideration of liquidity risk]. *Bulletin of the National Bank of Ukraine's Banking University*, no. 3, pp. 90–93 (in Ukrainian).
25. Kuznetsov V. et al. (2008) Predoplachennyye instrumenty roznychnykh platezhey – ot dorozhnoho cheka do élektronnykh denezh [Prepaid retail payment tools – from traveler's check to electronic money]. M. : Market DS, 304 p. (in Russian).
26. Naumenkova S., Mishchenko V. (2013) Vliyaniye ustoychivosti denezhnogo obrashcheniya na ekonomicheskyy rost [The impact of monetary stability on economic growth]. *News of St. Petersburg State University of Economics*, no. 3, pp. 14–23 (in Russian).
27. Sokolov B., Mishchenko S. (2015) Rol' platezhnykh system v obespechenny ustoychyvoho rozvytya natsyonal'noy ekonomiky [The role of payment systems in ensuring the sustainable development of the national economy]. *Problems of the modern economy*, no. 2 (54), pp. 163–168 (in Russian).
28. Naumenkova S. (2014) Obstezhennya zbalansovanosti popytu ta propozytsiyi na kredytnomu rynku: dosvid tsentral'nykh bankiv [Credit and Demand Balance Survey: Central Banking Experience]. *Bulletin Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*, no. 10 (163), pp. 51–57 (in Ukrainian).
29. Mishchenko V., Naumenkova S., Ivanov V., Tishchenko I. (2018) Special aspects of using hybrid financial tools for project risk management in Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*, no. 15 (2), pp. 257–266.
30. Somyk A., Mishchenko V. (2009) Likvidnist' bankivs'koyi systemy Ukrayiny: suchasnyy stan, chynnyky ta napryamy pidvyshchennya efektyvnosti rehulyuvannya [Banking System Liquidity in Ukraine: Current State, Factors and Directions for Improving Regulation Efficiency]. *Bulleten NBU*, no. 1, pp. 34–41 (in Ukrainian).